

Levinas-debatten: et punktum

Jens Saugstad

JENS ERIK PAULSEN (Paulsen 2002) og Arne Johan Vetlesen (Vetlesen 2003) forsøker i hvert sitt innlegg å imøtegå argumentasjonen i mine artikler «Kant versus Levinas» (Saugstad 2001) og «Respekt og menneskeverd» (Saugstad 2002). Noe grunnlag for fortsatt debatt kan jeg ikke se, men det er nødvendig med noen korte, avsluttende kommentarer.

I begge mine artikler har jeg gjort det klart at jeg diskuterer Levinas' etikk *slik den fremstilles av Vetlesen i Nærhetsetikk* (Vetlesen 1996). Mitt anliggende er ikke om han gir en riktig tolkning av Levinas' etikk, men om *det etiske standpunkt* han fremstiller under dette navnet er *holdbart* (Saugstad 2001: 120, Saugstad 2002: 189). Det undrer meg at Vetlesen nå fremstiller det som et åpent «spørsmål om Saugstads interesse er rettet mot Levinas, eller om den snarere er rettet mot undertegnede fremstilling av Levinas» (Vetlesen 2003: 157).

En forutsetning for at et etisk standpunkt skal være holdbart, er at det ikke inneholder logiske feil og begrepsforvirring. Ut over de mer substansielle filosofiske innvendingene jeg har reist, har jeg påvist en lang rekke gro-

ve analytiske feil (og feilsitering!) i Vetlesens argumentasjon og videre forsvar, og han kan ikke løpe fra disse feilene ved å hevde at «Saugstad har lett etter feil, ikke etter hva som kunne være egnet til å bygge videre på» (Vetlesen 2003: 157–8). For å bygge videre, må det være en solid grunnmur.

Når det gjelder debattens tema, har jeg ifølge Vetlesen ikke belegg for å tilskrive ham det syn «at Levinas' etikk har et gyldig begrep om personens absolutte moralske status ikke ulikt Kants» (Saugstad 2002: 203). At han insisterer på dette som noe uproblematisk, skal være «en ren oppfinnelse fra hans [min] side, en stråmann». Han påstår nå om vår respektive bruk av termen *absolutt*: «når jeg bruker denne termen for å forklare Levinas' posisjon, refererer den til *fordringen* (om ansvar for den Annen). Når Saugstad på sin side bruker termen, er referansen det absolutte ved *personers* moralske status, ved personers *Würde* og ukrenkelighet, slik Kant forstår det» (Vetlesen 2003: 160). Vetlesen underslår at jeg har belagt min påstand med sidehenvisninger, og på et av disse stedene sier han for eksempel: «Mitt anliggende her, foregrepet i min fremlagte

lokalisering av en vesentlig likhet mellom Kant og Levinas betegnet som den gitte absolutthet ved personers etiske status, ...» (Vetlesen 2001: 189). Vetlesen tillia åpenbart Levinas et syn på en absolutthet ved personers *etisk status* og ikke bare på «en egen-skap ved *subjektet*, altså ved aktørrollen til forskjell fra adressatrollen», slik han nå gjerne vil ha leseren til å tro (Vetlesen 2003: 161).

Min anti-levinaske tese er at respekten for den moralske lov i *meg selv* muliggjør respekten for andre personer med menneskeverd. Mot denne kantianske tesen om den moralske selvrespektens logiske primat fremholder Vetlesen at «*Moralens prøvesten, prøvestenen for hver og en av oss som moralske aktører, er hva vi gjør for andre*» (Vetlesen 2003: 172-3). Imidlertid må en slik prøve tilpasses moralitetskravet – å motivere altruisme av respekt for den andre som en person (et formål i seg selv, trengende fornuftsvesen) –, slik Kant viser i eksemplet med filantropen som ikke lenger er i stand til å føle sympati med andre på grunn av egen sorg, men som allikevel tar seg sammen og hjelper dem *av plikt*. I den forbindelse argumenterer han for at nestekjærlighet må tolkes som et ideal om å handle *gjærne* av plikt (Kant 1785: A 12-13, Kant 1788: A 148-9). Når vi legger til at du skal elske din neste *som deg selv* (som ut fra Kants tolkning ikke er egenkjærlighet), kan man lettere forstå at moralsk selvrespekt er en *mulighetsbetingelse* for ekte nestekjærlighet. Vetlesen går glipp av poenget, sannsynligvis fordi han stadig misforstår Kants syn på moralsk motivasjon. Nå synes han for eksempel å tro at altruistiske personer som gjør sympati til overordnet motiv, ut fra Kants etikk betrakter «menneskene de handler overfor som ting, blott som midler» (Vetlesen 2003: 171).

Vetlesen mener at min innvending bommer, fordi jeg angivelig reiser et epistemisk

spørsmål, mens Levinas reiser et «genuint *etisk-filosofisk spørsmål*». Han spør om min kritikk har som «premiss at ansvar har som *forutsetning* subjektets *erkjennelse* av adressaten, m.a.o. ord at det moralske momentet anses som avhengig av, som følgende av, et epistemisk moment?», og svarer straks be-kreftende: «Sagt enkelt: Levinas tilbyr ikke den type epistemisk utlegning av den etiske relasjonen som Saugstad etterlyser fordi Levinas mener at relasjonen ikke er epistemisk i sin karakter» (Vetlesen 2003: 162). Vetlesens bruk av termen «epistemisk» er egnet til å skape inntrykk av at min innvending bygger på den absurde forutsetningen at den etiske relasjonen mellom meg og andre er avhengig av at jeg *erkjenner* den. Ved å skape et slikt inntrykk, kan man få mistanke om at han fortsatt ligger under for den forvekslingen av subjektivt og objektivt som jeg påpekte i mitt forrige innlegg (Saugstad 2002: 189-91). Min påstand er at Levinas ikke er i stand til å *redegjøre* for at «den Annen» «setter meg i ansvar», fordi hans etiske teori ikke har plass til *det moralsk relevante begrepet* om medmennesker. Mot teorien om appellen fra den andres ansikt setter jeg den klassiske tesen at vi har krav på moralsk respekt, fordi vi *er* personer med menneskeverd. Selv om den kantianske *begrunnelsen* for tesen tar utgangspunkt i moralsk selvrespekt og det personbegrep som er knyttet til den, er tesens *innhold* en ontologisk påstand om personer og deres iboende krav på moralsk respekt.

Vetlesen synes imidlertid å bruke «epistemisk» på en avvikende måte, om det å subsumere under begreper, og i en fremstilling av Levinas' tolkning av Holocaust skriver han at begrepsliggjøring og tematisering innebærer at «den Annen [blir] redusert til det Samme»: «For i det øyeblikk slik alteritet subsumeres eller defineres ved hjelp av fornuftens begreper og forstandens kategorier,

vil den assimileres til min erkjennelse i en forbindelse hvor alteriteten (det irreduserbare annerledes) forsvinner» (Vetlesen 2003: 164–5). Dette står for meg som et *særdeles* lite plausibelt standpunkt (og analyse av Holocaust), og jeg har allerede imøtegått en liknende tese i mitt første innlegg. I *Nærhetsetikk* hevder Vetlesen at aktelse for personen i Kants forstand neppe strekker seg «mot noe unikt i den Andre» (Vetlesen 1996: 39). Jeg svarer blant annet at «respekt krever at man skal beskytte og fremme mange av persons individuelle særtrekk» (Saugstad 2001: 122). Hvorfor drøfter ikke Vetlesen mitt motargument?

Når det gjelder Paulsens innlegg, gir hans innledende fire punkter (uten sidehenvisninger til mine innlegg, noe det også er ytterst sparsomt med videre i innlegget) i stor grad en misvisende fremstilling av mine argumenter (Paulsen 2002: 283). Jeg kan heller ikke se at han imøtegår dem i den påfølgende diskusjonen. La meg nøye meg med et hovedpunkt. Isteden for å *argumentere* for Levi-

nas' tese om ansvarets opprinnelse i møtet med «den annen», bare gjentar han den som om den var en etablert sannhet: «Det opprinnelig etiske – det som får meg til å renonsere på mitt ståsted selvsgjethet – er det andre mennesket jeg møter, det som uten å påberope seg noen annen autoritet tiltaler (i dobbelt forstand: 'tiltrekker' og 'anklager') meg», at «Etisk mening forsvinner om man abstraherer fra den annen / Etisk mening oppstår i møtet med den annen», og at «Selve min menneskelighet dannes i møtet» (Paulsen 2002: 284, 287). Vi vet at Levinas mener slike ting. Men spørsmålet er *om han har rett!* Mine innlegg reiser innvendinger mot et slikt syn, og jeg hadde forventet et filosofisk forsvar fra Paulsens side.

Jeg kan selvfølgelig ikke utelukke at Levinas har innsikter. Men *Vetlesen* og *Paulsen* har ikke maktet å vise at hans etikk fortjener den interessen den i de senere årene – i visse filosofiske miljøer, men kanskje i større grad utenfor fagfilosofien – er blitt til del.

Litteratur

KANT, IMMANUEL, *Grundlegung zur Metaphysik der Sitten*, 1785.

KANT, IMMANUEL, *Kritik der praktischen Vernunft*, 1788.

PAULSEN, JENS ERIK, «Menneskeverdets mange ansikter. Noen refleksjoner omkring Levinas' etikk», *Norsk filosofisk tidsskrift*, 37, nr. 4 (2002): 283–291.

SAUGSTAD, JENS, «Kant versus Levinas», *Norsk filosofisk Tidsskrift*, 36, nr. 1–2 (2001): 120–127.

SAUGSTAD, JENS, «Respekt og menneskeverd. Svar til Arne Johan Vetlesen», *Norsk filosofisk Tidsskrift*, 37, nr. 3 (2002): 189–204.

VETLESEN, ARNE JOHAN (red.), *Nærhetsetikk* (Oslo: ad Notam, 1996).

VETLESEN, ARNE JOHAN, «Kant og Levinas om den moralske fordringens utspring», *Norsk filosofisk tidsskrift*, 36, nr. 3 (2001): 184–195.

VETLESEN, ARNE JOHAN, «Nedskyting av levinaske spurver med kantske kanoner. Svar til Jens Saugstad», *Norsk filosofisk tidsskrift*, 38, nr. 1–2 (2003): 157–174.

Jens Saugstad

Universitetet i Oslo, Filosofisk institutt, Pb. 1024 Blindern, 0315 Oslo.

E-post: jens.saugstad@filosofi.uio.no.

Norsk filosofisk tidsskrift

NR 3, 2003 ÅRGANG 38

UNIVERSITETSFORLAGET